RELIGIOUS SERVICE IN ROMANIAN ARMY AND THE ROLE OF ARCHPRIEST CONSTANTIN NAZARIE IN THE FIRST WORLD WAR

Brădățan D. Florinel-Cristian
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Romania's participation in the First World War and the calling of our country's soldiers to the front put before the Romanian Orthodox Church the problem of providing religious assistance to those who will go to defend the Country, the Church and the Romanian Nation at the cost of their lives. So, archpriest Constantin Nazarie occupies an important place in this sense, being the one who laid the foundations of the Religious Service of the Romanian Army and made the training of the military priesthood for the service of the Romanian Army reach a high level in terms of quality and effectiveness. In these circumstances, the military priest was called to be permanently in the midst of the soldiers, giving them an example of courage, when their optimism showed signs of faltering, and of strong faith in God. But the military priests were not only examples of hope and faith, but also of love, performing with great devotion various actions that not infrequently put their lives in danger. Thus, the military priest in the First World War was also on the front line looking for the wounded and infirm to care for them and bring them to the field hospitals behind the front where the same priests served to care for and heal them. The various records or testimonies of the time tell us about the courage of the priests, as well as the various distinctions, medals, badges that come to appreciate all the work done in the service of the country.

Keywords: First World War, soldiers, military priest, religious service, courage.

Introducere

Istoria poporului român a fost marcată în perioada 1948–1989 de un regim totalitar care a afectat societatea românească în toate ramurile sale, contribuind în mod implicit la zădărnicirea și apoi la ruperea completă a legăturilor Armatei Române cu Biserica Ortodoxă. De ce? Pentru că evenimentele de la 23 august 1944 aveau să traseze armatei române o nouă traiectorie, aceea de a servi intereselor politice sovietice atee, politicul nevrând altceva decât „anihilarea elitei sale și ridicarea unei armate «noi», «revoluționare», ca instrument de opresiune, care să sprijine regimul totalitar […]"[1]. În acest nou context, prezența Bisericii Ortodoxe în structurile armatei române deranja, ea nemaifiind privită cu ochi buni de conducătorii politici ai vremii, motiv pentru care legătura dintre cele două instituții fundamentale ale poporului încetează în anul 1948, armata fiind văduvită de prezența preotului timp de aproape 41 de ani, ani marcați de durere pentru ostașul român iubitor de Țară și păzitor al Bisericii strămoșești, singura care mai insufla societății valorile nepieritoare ale Neamului, căci în decursul istoriei „poporul român a fost asistat și secondat în toate acțiunile sale de Biserică"[2].

Până la ruperea acestei legături în mod abuziv preoția militară se bucura de o tradiție, cu o bogată, prețioasă și rodnică activitate, dând naștere chiar și unei Episcopii în organigrama Ministerului Apărării și în sânul Bisericii Ortodoxe Române, condusă de trei episcopi cu înalte calități, care au pus în valoare Biserica, Preoția, Armata și Patria, după cuvântul Scripturii: „Voi sunteţi lumina lumii; nu poate o cetate aflată pe vârf de munte să se

[1] Prof. univ. dr. Nicolae Gheorghiță, „Muzică, ideologie și propagandă în fanfarele militare ale armatei populare din România stalinistă", în *Studii și Cercetări de Istoria Artei. Teatru, Muzică, Cinematografie*, serie nouă, t. 10-11 (54-55), București, 2016-2017, p. 85.
[2] Pr. Alexandru M. Ioniță, „Biserica Ortodoxă Română și Războiul de Reîntregire Națională" în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-9, 1991, p. 159.

ascundă. Nici nu aprind făclie şi o pun sub obroc, ci în sfeşnic, şi luminează tuturor celor din casă"(Mt. 5, 14-15). Pe lângă acești trei episcopi militari nu trebuie uitată în umbra timpului o altă personalitate de vază a Instituției clerului militar, care a contribuit substanțial la dezvoltarea Serviciului religios în armata română, punând efectiv bazele viitoarei Episcopii. În același timp a manifestat și o grijă deosebită față de preoții militari și ostașii români în cele mai grele momente pe care le traversa națiunea română. Este vorba de protopopul **Constantin Nazarie**[3].

Pregătirile de război și necesitatea asistenței religioase în armata română

La data de 15 iulie 1914 se declanșează Primul Război Mondial, conflagrație care a avut ca temei reîmpărțirea sferelor de influență între marile puteri ale timpului grupate în Antanta și Puterile Centrale care urmăreau să câștige supremația în Europa. Pentru noi, românii, acest război nu a avut un caracter imperialist, ci a fost unul de afirmare națională și de dezrobire de sub jugul străin. Astfel că, în proclamația adresată poporului găsim sintetizat motivul intrării României în război: „După vremuri îndelungate de nenorociri și grele încercări, înaintașii noștri au reușit să întemeieze statul român prin Unirea Principatelor, prin războiul independenței, prin munca lor neobosită pentru renașterea națională. Astăzi ne este dat nouă să înțelegem epoca lor închegând totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: unirea românilor de pe cele două versante ale Carpaților"[4].

Biserica Ortodoxă Română, „maica spirituală a poporului român", cum o numea frumos marele nostru poet național Mihai Eminescu, nu putea să rămână indiferentă la acțiunile ce se petreceau, ci așa cum de secole a fost aproape de națiunea română și acum, glasul Bisericii se face auzit îndemnând pe fiii ei la luptă pentru unitate. Pildă în acest sens ne sunt cuvintele vrednicului de pomenire patriarh al României Nicodim Munteanu (1864-1948) adresate pelerinilor veniți la hramului Mănăstirii Neamț, Înălțarea Domnului, pe când încă păstorea ca episcop la Huși, și care spunea: „De sute de ani veniți la această mănăstire ca să vă întăriți în credința creștin ortodoxă și în dragostea de neam. Dar ca să pătrundeți până aici, acei din provinciile subjugate, a trebuit să treceți granițele cu multă frică și cu mari greutăți. Țineți minte însă un lucru. Nu va trece mult și aceste blestemate hotare care ne frâng trupul nostru național va cădea și atunci vom alcătui o apă și un pământ. Duceți vestea aceasta în părțile voastre și vestiți tuturor că se apropie ziua mântuirii și unirii întregului nostru neam"[5].

Intensele pregătiri de război a pus în fața Bisericii Ortodoxe Române problema asigurării asistenței religioase ostașilor în cazul intrării României în prima conflagrație mondială. Timpul se scurgea, iar intrarea României în război era de acum iminentă, ostașii țării așteptând ca în orice clipă să fie chemați să părăsească familiile și să îmbrățișeze arma rece și să dea piept cu „hâda" moarte. Biserica trebuia să găsească rapid soluții pentru ca

[3] Constantin Nazarie (1865 – 1926), șef sau protopop al Serviciului Religios al Armatei în Războiul pentru Întregirea României (1916 – 1918), reținut de istoriografia militară ca un promotor al episcopatului militar românesc. După terminarea școlii primare în orașul Bacău, a urmat cursurile Seminarului Teologic din Roman (1881-1885) și alte trei clase superioare la Seminarul „Veniamin Costachi" din Iași, pentru ca din 1888 să devină student la Academia Teologică din Kiev, cu sprijinul protectorului său, Episcopul Melchisedec Ștefănescu. La 1 ianuarie 1894 este numit secretar și pedagog șef la Seminarul Teologic din Roman, iar din data de 1 septembrie a aceluiași an, ocupă funcția de director al Cancelariei Episcopiei Romanului. În anul 1894 se căsătorește cu Maria, fiica preotului Vasile Stupcanu din Roman, alături de care a trăit zece ani, având trei copii. În 1896 a fost hirotonit preot în Catedrala Episcopală din Roman, iar la sfârșitul anului va fi numit profesor și director al Seminarului Teologic din Roman, unde va rămâne până în anul școlar 1898-1899 când este transferat ca director al Seminarului Central din București. Pe data de 16 octombrie 1901 este numit profesor la catedra de Teologie Morală a Facultății de Teologie din București. Datorită realizărilor sale, în anul 1906 este numit director al Internatului Teologic din București, rămânând profesor la Facultătea de Teologie și director al Internatului Teologic de la Radu Vodă, până la sfârșitul vieții sale. (sursa: https://bibseminarbuc.ro/?p=231, accesat la 31 iulie 2024).

[4] Pr. Al. M. Ioniță, „Biserica Ortodoxă Română...", p. 160.

[5] Pr. Al. M. Ioniță, „Biserica Ortodoxă Română...", p. 160.

acești ostași să nu fie lipsiți de mângâiere, căzând pradă deznădejdii nefastului război. Astfel, Sfântul Sinod cerea tututor Mitropoliilor și Episcopiilor să desemneze „preoți trebuincioși pe timp de pace și pe timp de război, titrați în teologie, cu aptitudini pentru păstorirea militară, care să aibă vârsta cuprinsă între 30-45 de ani. […] Ei trebuie să însoțească trupa oriunde vor merge, dând povețe pastorale și efectuând serviciile religioase”[6]. Marele mitropolit al Moldovei, Pimen Georgescu (1853-1934), atrăgea atenția asupra faptului că, preoțimea militară „trebuie bine aleasă și bine pregătită, pentru îndeplinirea acestei însemnate sarcini a siguranței statului și a mândriei neamului”[7]. Ceea ce ne surprinde și totodată ne atrage atenția este că mitropolitul Pimen leagă „siguranța statului” de asistența religioasă în armată, ceea ce ne dezvăluie rolul crucial pe care îl vor juca preoții militari în mijlocul ostașilor, prin încadrarea lor în Serviciul Religios al Armatei.

La 15 mai 1915, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române a considerat că pentru îndeplinirea celor expuse mai sus se impune numirea unui „Superior (protopop) al preoților din armată” care să se îngrijească de buna desfășurare a asistenței religioase la vreme de război. Iar vrednic de o astfel de slujire a fost găsit iconomul-stavrofor Constantin Nazarie, un foarte bun profesor de morală la Institutul Teologic din București și director al Seminarului Teologic. Alegerea sa a fost întărită și de Marele Cartier General al armatei române prin Ordinul nr. 130/28 mai 1915 care sublinia că, doar în caz de mobilizare, profesorul Constantin Nazarie era numit șef al Serviciului religios, „cu gradul de colonel”[8].

Așa cum se deduce din Ordinul primit preotul profesor Nazarie își putea exercita atribuțiunile doar în momentul începerii războiului, ori pentru organizarea temeinică a asistenței religioase aceasta reprezenta un mare minus, motiv pentru care el solicită printr-o serie de referate ca „însărcinarea sa de Protopop al preoților de armată să înceapă imediat și să aibă un caracter permanent, deoarece unificarea și armonizarea activității preoților în armată o considera la fel de importantă pe timp de pace ca și pe timp de război”[9].

Cu permisiunea autorităților militare, Protopopul Constantin Nazarie, cu un puternic spirit organizatoric, elaborează în decursul anului 1915 **„Instrucțiuni asupra atribuțiunilor preoților la armată”.** Aceste instrucțiuni aprobate de Sfântul Sinod, și apoi preluate prin ordin Circular și de Marele Stat Major, prevedeau organizarea serviciului religios conform ierarhiei militare, asimilarea preoților militari cu ofițerii în grad de locotenent, avansarea lor în grad, plata de la bugetul oștirii, ținuta de campanie și prima pentru echipare, obiectele de cult necesare și altele[10].

Dintre prevederile enumerate mai sus dorim a aduce în atenția noastră și a discuta doar trei dintre ele, și anume: salarizarea, obiectele de cult necesare și ținuta de campanie.

Referitor la salarizarea preoților militari s-au iscat diferite opinii, însă Constrantin Nazarie cu mult tact avea să le răspundă celor care ridicau fel și fel de plângeri: „Desigur că introducerea preoților de armată va reclama cheltuieli, nu așa de mari, ca să ne sperie; dar chiar mari de ar fi, nu trebuie să se facă economie când e vorba de pregătirea sufletească a ostașului și deci a flăcăului român, floare, mândrie și nădejde a neamului. Oricât am fi de materialiști, nu putem să nu recunoaștem preponderența sufletului, măcar în acte de eroism cum sunt cele pe care e chemat soldatul să le săvârșească”[11]. Vedem faptul că, eruditul profesor oferă preotului și misiunii preoțești o înaltă orientare, rolul preotului militar

[6] Asist. Drd. Radu Mureșan, „Chemare și sfântă slujire. Misiunea preoților ortodocși militari în Primul Război Mondial (1916-1918)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-9, 2002, p. 158.
[7] Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Amintiri din marele război*, Mănăstirea Neamțu, 1923, p. 61.
[8] Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 301.
[9] Asist. Drd. R. Mureșan, „Chemare și sfântă slujire...”, p. 158.
[10] Comandor (r) dr. Ilie Manole, *Preoții și oștirea la români (1830-1948)*, Editura Daniel T., 1998, p. 67.
[11] Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Episcopii Armatei Române*, Ed. Militară, București, 2016, p. 17.

nemaifiind acela de a săvârşi, în mod mecanic, câteva ierurgii ocazionale, ori înmormântări ale camarazilor, ci prin chemarea sa el devenea stâlp de susținere și întărire în cele mai grele clipe. Într-o altă cuvântare de a sa, Constantin Nazarie creionează în mod sublim, desăvârșit, armata română ca fiind „o școală de luminare și moralizare, astfel încât ostășia să devină și să fie privită ca o misiune vrednică de invidiat. Numai preotul de armată, prin chemarea și lucrarea sa poate îndruma ostașii pe drumul luminării și moralității”[12].

Obiectele de cult de care un preot avea nevoie pe front, în timpul campaniilor, pentru buna desfășurare a serviciilor religioase erau următoarele: „epitrahilul, cutiuța cu Sfânta Împărtășanie, Crucea, Aghiazmatarul (pentru Taine și Ierurgii), Panihida (ce cuprinde rânduiala slujbelor pentru cei adormiți), două procovețe mici, linguriţa, o sticluță de vin”[13]. Toate acestea trebuiau să fie păstrate într-o geantă de piele, „prevăzută cu despărțituri, și cu câte o cruce vizibilă pe laturile din afară”[14]. Ce este interesant, este faptul că pe lângă aceste obiecte bisericești preotul mai trebuia să se asigure că are o sticluță de spirt și chibrite pentru sterilizarea linguriței în caz de epidemii, o cutie cu pansamente pentru cazurile în care va fi pus să acorde primul ajutor, precum și un carnețel în care să noteze toate decesele. Pentru depozitarea tuturor obiectelor liturgice, cei din administrația armatei, trebuiau să asigure „o ladă de lemn îmbrăcată cu tablă și prevăzută cu încuietoare, având 120 cm lungime, 60 cm înălțime și 70 cm lărgime. Lada avea la unul din capete două despărțituri […] În aceste despărțituri se păstrau cărțile și Sfintele vase, iar în despărțitura mare veșmintele și alte accesorii”[15].

În ceea ce privește transportarea obiectelor religioase, preotul urma să aibă la dispoziţie o căruţă. De asemenea, trebuia să i se asigure transportul când era pus în situația de a sluji la distanţe mari, iar cheltuielile necesare cultului (cum ar fi, prescuri, lumânări, vin etc.) urmau să fie suportate de fiecare unitate în parte.

Odată asimilat în structurile armatei, preotul se număra între membrii corpului ofițeresc, având drept la salut atât din partea gradelor inferioare, cât și din partea celor superioare, din toate armele. Iar în ceea ce privește vestimentația, uniforma preotului militar, protopopul Constantin Nazarie s-a luptat ca autoritățile bisericești și militare să se hotărască asupra unei „ținute de campanie”. Astfel că, „ținuta” propusă de el și prevăzută în *Instrucțiuni* era „cea obișnuită, cu singura deosebire că pentru marș și alte împrejurări excepționale, putea purta cizme, pălărie gri sau căciulă și o pelerină de cauciuc asemenea ofițerilor”[16]. Totuși, față de camarazii săi, purta și un semn distinctiv, aplicat pe mâneca stângă a reverendei și anume „o bandă de culoarea armei, peste care se cosea o cruce albă, iar sub ea numărul trupei din care făcea parte”[17]. Mai purta la piept o cruce de metal argintat[18], iar în mână trebuia să aibă un toiag cu mânerul de culoare albă. Și ori de câte ori se prezenta în veșminte înaintea trupei pentru săvârșirea unei slujbe, aceasta lua poziția de drepți la vederea Sfintei Cruci și a Sfintei Evanghelii, dacă erau fără armă, iar de erau cu arma dădeau onorul ca la Drapel.

Concomitent cu aceste *Instrucțiuni*, protoiereul Constantin Nazarie a elaborat pe cheltuiala sa și zece „Cuvântări” către cler și ostași, cu scopul de a da preoților modele de felul cum trebuie să le vorbească celor aflați sub arme în diferite situații. Acestea se rezumau la cuvinte de îmbărbătare și de trezire națională, în care erau subliniate importanța slujirii militare, ascultarea de superiori, cinstirea drapelului, nădăjduirea în apropiata victorie, în caz

---

[12] Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1921, pp. 5-8;
[13] Asist. Drd. R. Mureșan, „Chemare și sfântă slujire...”, p. 159.
[14] Costin Scurtu, Alexandrina Cuțui, „Considerații asupra serviciului religios în Armata Română”, în *Acta Mvsei Porolissensis*, nr. XXXIV, 2012, Zalău, p. 131.
[15] Asist. Drd. R. Mureșan, „Chemare și sfântă slujire...”, p. 159.
[16] Asist. Drd. R. Mureșan, „Chemare și sfântă slujire...”, p. 158.
[17] Asist. Drd. R. Mureșan, „Chemare și sfântă slujire...”, p. 159.
[18] Crucea protopopului era confecționată din metal aurit.

de eșec, pe toți învățându-i „leacul sfânt al răbdării”[19]. Totodată, trebuie remarcat faptul că, s-a ocupat și de alcătuirea unui așa-zis „tipic” în care se arăta modul de primire a ierarhilor în cazul în care aceștia doreau să viziteze trupele[20].

„Instrucțiunile asupra atribuțiunilor preoților la armată” au fost definitivate si date publicității la 28 octombrie 1915, prin ordinul nr. 3451 al Ministerului de Război – Marele Stat Major. Ele cuprindeau *trei titluri, șapte capitole* și *o anexă*[21]. Încă din introducere se stipula că pentru a avea roade pe câmpul de luptă, armatele trebuie să acorde o importanță deosebită sufletului militarului, suflet la care poate pătrunde cu mare ușurință părintele duhovnicesc, cel ce are ca armă Cuvântul. Astfel că, citim următoarele: „[...] pentru a menține ridicat moralul trupei și pentru a întări credința națiunii în viitor și a o pregăti, ca fără șovăire să aducă sacrificii de sânge pentru Țară și Neam, toate armatele au dat serviciului preoțesc militar, pentru pregătirea sufletească a oștirii, toată importanța ce i se cuvine într-o armată bine organizată”[22].

Datorită muncii exemplare depuse de părintele profesor Constantin Nazarie intrarea României în război la 14 august 1916, a găsit Serviciul Religios al Armatei Române funcțional, preoții militari mobilizați însoțind unitățile militare pe front. Pentru anii 1916-1918, arhivele militare reține un număr de 147 preoți militari, dintre care 15 au trăit nefasta experiență a prizonieratului[23]. Documentele existente la cancelaria Serviciului Religios – atent înregistrate de către preotul „econom” Vasile Pocitan (secretarul protopopului Constantin Nazarie), diaconul C. Dănău și teologul licențiat N. Georgescu – atestă că au fost mobilizați în război 253 de preoți. Și nu orice preoți! 135 dintre ei licențiați în teologie, 10 absolvenți ai Facultății de Teologie, 70 au absolvit Seminarul complet, 10 cu 4 clase seminariale, 11 cu câte 3 și 2 clase secundare. Dacă facem calculul vom descoperi că pentru 6 preoți lipsesc datele[24].

Manifestând o grijă deosebită față de preoții militari, protopopul Constantin Nazarie, în 1917, prin Referatul numărul 473 din 2 februarie solicită și reușește să dobândească asimilarea preoților militari cu locotenenții de rezervă, aceștia având posibilitatea de a fi propuși la înaintarea în gradul următor, ca recunoștință pentru faptele de curaj, onoare și vitejie. Totodată, șeful Serviciului Religios era asimilat gradului de colonel, iar ajutorul său, gradului de maior.

Cu toate acestea integrarea preoților în structurile armatei a întâmpinat și diferite piedici, apărute ca urmare a reticenței pe care autoritățile militare superioare o arătau în a răspunde solicitărilor și trebuințelor clerului de pe front, reticență izvorâtă atât din lipsa mijloacelor financiare, cât și din anumite prejudecăți. Însuși protoiereul Constantin Nazarie constată cu amărăciune că, „preotul nu era încetățenit în armată”, era privit cu multă răceală, îl neglijau și nu îi arătau respectul cuvenit. Tot acesta atrăgea atenția asupra umilințelor pe care le-a îndurat, nu de puține ori, de la superiorii din armată: „Eu însumi am avut multe de îndurat, stând în picioare pe la ușile celor mari, fiind tratat de sus și cu indiferență”[25].

În contrast cu această atitudine, trupa era cea care agrea ideea prezenței preotului în mijlocul lor, fiindcă aveau mulțumirea sufletească că de vor fi răpuși în război de gloanțele

---

[19] Pr. Drd. Cristian Muntean, „Personalitatea preotului profesor Dr. Constantin Gh. Nazarie și rolul său în campania militară din 1916-1918”, în *Biserica Ortodoxă Română*, Nr. 7-12, 2003, p. 408.
[20] Iconom C. Nazarie, *Activitatea preoților din armată...*, p. 16.
[21] Titlul I vorbește despre *Recrutarea preoților în armată și datoriile lor înainte de* mobilizare; al doilea titlu aduce în prim-plan *Activitatea preotului în vreme de război*; iar cel din urmă titlu tratează despre *Ținuta, drepturile și disciplina preoților în timp de război*.
[22] Ion Stoian, „Asistența religioasă a clerului în Armata Română în anii neutralității României”, în *Analele Universității din Craiova, Seria Istorie,* Anul XV, Nr. 2(18), 2010, p. 152.
[23] Comandor (r) dr. I. Manole, *Preoții și oștirea...*, p. 68.
[24] Iconom C. Nazarie, *Activitatea preoților din armată...*, p. 35.
[25] I. Stoian, „Asistența religioasă a clerului...”, p. 158.

inamicului, nu vor muri ca niște necuvântătoare, anonimi, ci ca adevărați creștini, împărtășiți cu Trupul și Sângele Domnului și cu o slujbă de înmormântare potrivit rânduielilor Bisericii Ortodoxe. Părintele duhovnicesc era numit de către aceștia „tătucul" și nu de puține ori găsim scris că „soldații au plâns cu amar pe tătucul lor mort, rănit sau mutat la altă unitate"[26].

Dacă el, Constantin Nazarie, păstorul prin excelență al preoților militari, a avut de îndurat atâtea strâmtorări, lipsuri, după cum am văzut, cu atât mai mult preoții de la diferite unități. Pildă în acest sens, ne stau dările de seamă adresate Superiorului Serviciului Religios care reclamau diverse probleme întâmpinate de slujitorii militari. Spre exemplu, preotul brigăzii I Călărași**, iconomul Haralambie Bâculescu**, atrăgea atenția lui Constantin Nazarie, la 6 septembrie 1916, că „nu i s-a acordat prima de echipare cuvenită preoților mobilizați, în conformitate cu titlul III, capitolul IV din Instrucțiunile din 1915"[27]. Alți preoți militari s-au arătat și ei nemulțumiți protoiereului de faptul că nu li se acordau respectul și asimilarea cu gradul de ofițer și nici nu li se plăteau primele de echipare[28].

Alteori, relația preoților cu armata avea să aibă de suferit din cauza unui comportament rău-intenționat al vreunui comandant, așa cum reiese din raportul **preotului D. Petrovici**, de la Brigada 5 Artilerie Buzău, din 21 noiembrie 1916. Astfel, în campania din Dobrogea, preotul respectiv a fost lăsat să se descurce singur cu transportul persoanei sale și al bagajelor, deși comandantul, col. Prossa, avea trei trăsuri pentru bagajul său.

Însă, toate aceste atitudini aveau să se schimbe odată cu „proba focului" de pe front unde preoții au dat dovadă de mult devotament, curaj și dragoste, îmbrățișând cu sufletele lor mari tot omul „cel necăjit și întristat". Generalul Ion Rășcanu (1874 – 1952), unul din generalii Primului Război Mondial, analizând întreaga activitate a preoților din armată în campania din 1916-1918 avea să concluzioneze prin cuvintele, „preoții de armată au dat pildă de curaj trupei și ofițerilor în situațiile cele mai periculoase. Au fost preoți de elită, înzestrați cu toate calitățile necesare, au fost perle, nu preoți"[29].

Misiunile exercitate de preoții militari în cadrul Primului Război Mondial (1914-1918)

Misiunea preoților în prima conflagrație mondială s-a axat în mare parte pe dispozițiile prevăzute în *Instrucțiuni*, răspunzând pe parcurs și altor solicitări venite din partea Serviciului Religios sau de la Marele Cartier General. Astfel că, activitatea pastorală a preotului poate fi urmărită pe trei direcții de desfășurare și anume: pe timpul marșurilor, pe timpul luptelor și după încheierea lor.

Pe timpul marșului, preotul militar trebuia să fie în mijlocul ostașilor, să-i îmbărbăteze și să meargă alături de ei adresându-le cuvinte de întărire, pentru ca credința și încrederea în ajutorul lui Dumnezeu să nu slăbească din conștiințele și inimile lor. Săvârșirea celor specifice misiunii pastoral-militare, cum ar fi: Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie (atunci când situația de pe front o permitea), rugăciuni de binecuvântare, sfințirea apei și stropirea soldaților cu aghiasmă, Te Deum-uri (la Anul Nou, la patronul spiritual al trupei, la sărbători naționale), prohodirea celor căzuți la datorie, slujbe pentru cei bolnavi sau răniți, toate acestea ocupau un loc important în activitatea sa. Pentru menținerea unui moral ridicat al ostașilor preotul avea îndatorirea să organizeze coruri care să prezinte cântece religioase sau patriotice, anumite conferințe (cuvântări) care să abordeze diferite tematici de interes pentru viața practică a militarului (teme din morala creștină, istoria națională, istoria bisericii ortodoxe

[26] Pr. Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și Întregirea Neamului. Chipuri, fapte, suferinți și pilde pentru viitor*, Vol. I, Editura Tipografia „Vremea", 1940, p. 44.
[27] Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoții în lupta pentru Marea Unire 1916-1918*, Editura Europa Nova, 2000, p. 32.
[28] Ghe. Nicolescu, Ghe. Dobrescu, A. Nicolescu, *Preoții în lupta...*, pp. 71-72.
[29] Preot Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, Ed. Basilica, București, 2018.

române, istoria religiilor), sau diferite ședători și serbări. Spre exemplu, **preotul militar Nicolae Hodoroabă,** fost confesor al Regimentului 69 Infanterie și cel al Brigăzii a 10-a Artilerie, după terminarea serviciului religios obișnuia mereu să le vorbească militarilor despre „Ajutorul lui Dumnezeu", sau alteori despre „Dragostea de camarad și bunătatea lui Dumnezeu"[30], toate acestea contribuind la înarmarea sufletului ostașului român cu armele duhovnicești aducătoare de „mângâiere sufletească, luminare, înţelepţire, sfinţire a minţii, sufletului şi inimei, tămăduire, curăţire, îndreptare de viaţă, adăogire de fapte bune, plinire de porunci, bucurie și sănătate, izvor de bunătăţi"[31].

Dar activitatea lor nu se rezuma doar la acestea, căci unii preoți împărtășeau grija pentru trupă asemeni ofițerilor. **Preotul Băculescu Haralambie**, spre exemplu, noapte de noapte, în crâncenul ger, ce amorțea orice suflare de viață „se scula și pleca în tranșee să inspecteze dacă fiecare este la locul, postul său și să vorbească iubitor cu soldații […]"[32].

Când se deschidea focul și trupa pornea la atac preotul trebuia să se afle lângă drapelul de luptă, căutând ca prin poziția sa să inspire ostașilor curajul necesar pentru a înfrunta primejdia morții având ca imbold credința în apropiata mântuire a neamului din mâinile străinilor. Despre spiritul eroic în astfel de circumstanțe vorbesc următoarele cuvinte: „dacă situațiunea impune, ca, în atac, să contribuie încurajarea de fapt a preotului chiar în luptă, el va porni cu regimentul, având Epitrahilul la piept, Crucea în mâna dreaptă, toiagul în cea stângă, iar geanta cu cele indispensabile, după gât"[33]. Și nu puțini au fost preoții care au săvârșit adevărate fapte de eroism, ce nu au precupețit să-și riște viața luând parte chiar la crâncene lupte. Spre exemplu, **preotul Oniceanu N.** „în marile lupte de la Mărășești cu Crucea în mână a adunat și îmbărbătat reslețele cete ale diferitelor unități, împingându-le din nou în focul luptei, foc din mijlocul căruia nu a lipsit un moment"[34]. **Preotul Alexe V.** „însuși s-a dus pe câmpul de bătălie, în tranșeele noastre și cele dușmane, adunând pe cei ce-și făcuse datoria pentru Patrie, sub focul năprasnic al inamicului spre a le da ultima binecuvântare"[35], iar **preotul Elian D. Piscoiu** „a îmbărbătat pe soldaţii de la eşalonul de tragere, care din cauza ploaiei de gloanţe nu mai îndrăzneau să înainteze. Însuşi, în spinare având două cutii cu cartuşe a mers în fruntea ostaşilor"[36].

Însă, preoții militari și-au dovedit abilitatea, cunoștințele și dragostea de aproapele și după încheierea luptelor, „întrupând mâinile milostive ale lui Dumnezeu" prin ajutorul oferit la infirmerii medicilor. După încetarea focului prima grijă a preotului militar era găsirea și îngrijirea răniților. În astfel de circumstanțe preotul militar era chemat să ia peste uniforma clericală și haina sanitară, ajutând cu multă îndemânare pe medici la îngrijirea răniților, precum și la combaterea epidemiilor. Dintr-o mărturie a vremii aflăm că „în toate regimentele noastre preoții și medicii erau buni prieteni"[37]. Spre exemplu, **preotul N. Vasilescu** „ca cel mai bun om de meserie a învățat cu ușurință să panseze rănițiі și se ducea personal cu automobilul sanitar până în apropierea imediată a frontului, la primul punct de ajutor și acolo

[30] Preot N.V. Hodoroabă, *Din Războiul de Reîntregire. Note și impresii din campania 1916-1918*, Editura Prospexi, Dorohoi, 2020, pp. 186-187.
[31] Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1921, p. 21.
[32] Comandor (r) dr. I. Manole, *Preoții și oștirea...*, p. 81.
[33] Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranșee 1916-1919, vol. II*, Ed. Basilica, București, 2018, p. 24.
[34] Comandor (r) dr. I. Manole, *Preoții și oștirea...*, p. 82.
[35] Comandor (r) dr. I. Manole, *Preoții și oștirea...*, p. 82.
[36] Comandor (r) dr. Ilie Manole, „Asistența Religioasă în Aramta Română în anii Războiului de Întregire (1916-1918)", în *1917 pe Frontul de Est*, coord. Horia Dumitrescu, Ed. Pallas, Focșani, 2015, pp. 311-312.
[37] Cicerone Iordăchescu, *Însemnări din anii 1916-1919*, Iași, 1937, p. 29.

sub ploaia de șrapnele[38] pansa și îmbărbăta pe răniți și îi aducea în spatele liniei frontului”[39]. În alt loc citim despre **preotul Tudorache Iordache** care „deși în vârstă a fost întotdeauna neobosit, îngrijind bolnavii”[40], iar **preotul Gr. Lascu** „a mers până acolo că deasupra rasei sacerdotale a îmbrăcat bluza de sanitar, a ajutat la ridicarea şi transportul răniţilor, la facerea pansamentelor cu dexteritate”[41].

Misiunea preotului militar se întregește odată cu prezența sa la căpătâiul celor bolnavi și răniți, căutând ca prin cuvânt mângâietor să aline suferințele sufletești și trupești, conștienți fiind de importanța cuvântului în astfel de situații, căci „Cuvintele frumoase sunt un fagure de miere, dulceaţă pentru suflet şi tămăduire pentru oase”, după cum ne încredințează Sfântul Proroc Solomon. Serviciul religios pentru cei aflați în neputințe, în infirmerii, se desfășura după un program fix, dimineața, înainte de a merge și a binecuvânta trupele, iar cuvântările în fața bolnavilor se țineau de două ori pe săptămână, în zilele de joi și duminică, câte o oră, în a doua parte a zilei.

Însă, nu puține au fost momentele când ei personal au preluat toate responsabilitățile medicilor, fiindcă aceștia din urmă fie au căzut la datorie, fie au contactat boala ce era în extindere la acea vreme, tifosul exantematic. În astfel de situații doar preotul mai rămânea ca prin cunoștințele dobândite de la medici să îngrijească de cei răniți și bolnavi. Este cazul **preotului Gheorghe Leu**, confesorul Trenului Sanitar nr. 6, care, după ce „farmaciștii preparau medicamentele după ordinul medicului bolnav în pat, cu buzunarele pline de medicamente trecea la fiecare bolnav și le administra”[42].

Despre **preotul Petru Petroșanu** din Mihăilești, județul Vâlcea, confesor al Regimentului 2 Grăniceri se spunea că „a fost la dispoziția medicilor în tot timpul cât trupa a fost bântuită de tifos exantematic, ajutându-i.… Când ambii medici au căzut pradă boalei, preotul a rămas singur, ca prin cunoștințele ce căpătase alături de medici să îngrijească de bolnavi”[43], iar **preotul Alexandru Popescu**, din Hăbeni, județul Dâmbovița „… În Ploiești, Sinaia, Câmpulung a ajutat în mod foarte activ la facerea pansamentelor. În Ploiești a fost ajutor de medic la Spitalul de Contagioși Movila, iar la Dorohoi a funcționat ca ajutor de medic patru luni, în spitale de holeră și tifos exantematic, fiind exemplu de muncă și dispreț față de moarte”[44].

O altă atribuțiune a preotului militar era și aceea de a se îngriji de calitatea mâncării servită bolnavilor și soldaților, de curățenia corporală a acestora și să inspecteze trupele împreună cu medicul militar. Spre exemplu, **preotul George Georgescu** de la Spitalul de Evacuare nr. 17, a propus înființarea unei „spălătorii unde soldații să se primenească în fiecare sâmbătă, iar hainele lor să fie deparazitate și spălate”[45].

Preoții militari și-au concentrat toate puterile spre îndeplinirea cu mult folos a misiunii care le-a fost lor încredințată, și anume aceea de a purta în grijă sufletele ostașilor luptători pentru Țară, Biserică și Neam, și care adăpau din belșug cu sângele lor, pământul românesc însetat de libertate. Însă, urmând pilda Iubitorului de oameni Dumnezeu care ridicându-și ochii și văzând mulțimile ostoite „I s-a făcut milă de ele că erau necăjite şi rătăcite ca nişte oi care n-au păstor” (Mt. 9, 36), așa și păstorii oștirii, cu toate că serveau în

[38] Șrapnel=proiectil de artilerie încărcat cu gloanțe care sunt împrăștiate prin explozie într-un anumit punct de pe traiectorie.
[39] Ghe. Nicolescu, Ghe. Dobrescu, A. Nicolescu, *Preoții în lupta....*, pp. 95-96.
[40] Prof. Dr. M. Păcurariu, „Preoții militari în Armata Română până la 1918...”, p. 153.
[41] Comandor (r) dr. I. Manole, „Asistența Religioasă în Aramta Română...”, p. 312.
[42] Ghe. Nicolescu, Ghe. Dobrescu, A. Nicolescu, *Preoții în lupta...*, pp. 97-100.
[43] Ghe. Nicolescu, Ghe. Dobrescu, A. Nicolescu, *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranșee 1916-1919, vol. III*, Ed. Basilica, București, 2018, p. 8.
[44] Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, „Armata și Biserica în trecutul neamului nostru” în *Revista Teologică*, nr. 1/2018, p. 26.
[45] Asist. Drd. R. Mureșan, „Chemare și sfântă slujire...”, p. 171.

armată, ei nu își pierdeau calitatea de părinți duhovnicești, și astfel nu puteau rămâne indiferenți la problemele și neajunsurile cu care se confrunta populația civilă de prin zonele unde cantonau, sau care urmau a fi evacuate, iar o categorie specială era reprezentată de cea a copiilor orfani.

La data de 17 septembrie 1917, prin Circulara nr. 1061, a fost tratată problema orfanilor de război, preotul având misiunea de a se îngriji de soarta lor, încredințându-i comitetelor locale, special create pentru a deservi acestui scop, femeilor membre în diferite organizații ortodoxe române, sau să-i lase în grija orfelinatelor. Spre exemplu, **preotul Popescu Alexandru** a înființat la Adjud o cantină pentru 1500 de copii orfani, ocupându-se și de educația acestora, iar despre **preotul M. Cârlănescu** aflăm că, pe durata cantonării trupei în satul Poiana (Tecuci) „a predat copiilor de școală și a înființat pe cheltuiala Regimentului o cantină unde luau masa de două ori pe zi toți copiii orfani și familiile fără mijloace”[46].

Ca drept recunoștință pentru modul deosebit în care și-au îndeplinit îndatoririle unii preoți au fost avansați la gradul de căpitan sau decorați cu ordinele: „Coroana României”, „Avântul Țării”, „Mihai Viteazul”, „Serviciul Credincios”, „Răsplata muncii pentru Biserică” sau „Meritul sanitar”.

Concluzii

Din toate cele expuse până acum vedem că preoții și-au îndeplinit cu multă abnegație slujirea la oaste, purtând grijă de sufletele încredințate lor spre păstorire, neținând cont de pericolul prezent la fiecare pas. De pe liniile frontului, unde gloanțele, schijele și obuzele sfârtecau orice speranță, până în spitalele de campanie și infirmerii, ambulanțe și trenuri sanitare, unde urletele de durere ale răniților cutremurau până și o inimă împietrită, preotul și-a făcut simțită prezența, făcând Harul Sfântului Duh lucrător prin cuvânt și faptă, spre tămăduirea camarazilor, fiind „adevărate izvoare de hrană sufletească”[47].

Cu un devotament ieșit din comun, cu un caracter puternic, întrarmați cu puterea Crucii, ca semn al jertfei, preoții militari, în prima conflagrație mondială, sub atenta oblăduire a protoiereului Constantin Nazarie, s-au străduit să țină vie în inimile ostașilor și a ofițerilor flacăra credinței, dragostea de Neam și Țară, și nădejdea în apropiata victorie, dând trupelor pildă de curaj și patriotism. Când o întreagă națiune s-a ridicat să-și apere ființa națională, preotul s-a aflat „în primele rânduri, ținând evanghelia într-o mână și sabia în cealaltă”[48], conștient de faptul că trebuia să apere acest pământ sfânt al neamului românesc „pe care înfloreau locașurile de închinare și în care sălășluiau martirii neamului și ai credinței”[49].

La 15 mai 1918, Serviciul Religios al Marelui Cartier General își încheia glorioasa activitate, „fiind preluat la serviciul personalului din Ministerul de război”. După un an și nouă luni de funcționare avea în arhiva sa peste 8000 de „hârtii ieșite și intrare”[50] ceea ce denotă atât multitudinea de probleme cu care s-a confruntat Serviciul Religios în campania 1916-1918, cât și promptitudinea cu care s-a răspuns la cazurile înaintate.

La momentul de rămas bun și de la Serviciul Religios, generalul Prezan a elogiat neprețuita activitate a preoților militari spunând că: „și-au făcut mai mult decât datoria, și este o cinste pentru cler, care, alături de ostași, a dat mai mult decât i-am cerut noi pentru țară și neam […]. Transmiteți tuturor preoților de armată mulțumirile mele calde pentru inimosul concurs ce mi-ați dat pentru apărarea țării”[51].

---

[46] Ghe. Nicolescu, Ghe. Dobrescu, A. Nicolescu, *Preoții în lupta...*, pp. 156-157.
[47] Pr. Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și Întregirea Neamului...*, p. 43.
[48] Pr. A. M. Ioniță, „Biserica Ortodoxă Română și Războiul de Reîntregire...”, p. 159.
[49] Pr. A. M. Ioniță, „Biserica Ortodoxă Română și Războiul de Reîntregire...”, p. 159.
[50] Pr. Drd. C. Muntean, „Personalitatea preotului profesor Dr. Constantin Gh. Nazarie...”, p. 409.
[51] Pr. Drd. C. Muntean, „Personalitatea preotului profesor Dr. Constantin Gh. Nazarie...”, p. 409.

Dar încheierea Primului Război Mondial nu a însemnat și încheierea colaborării dintre Armată și Biserică, căci părintele Constantin Nazarie, ca un adevărat vizionar va stărui pe lângă autoritățile de stat pentru permanentizarea clerului în rândurile armatei, atrăgând atenția asupra faptului că „dacă preotul, fără a fi încetățenit în armată a adus servicii așa de mari și de reale, ușor se poate ghici ce foloase îi va aduce în timp de pace și de război, când el va face parte integrantă din ea, se va forma, dezvolta și va lucra permanent în vederea trebuințelor ei”[52].

Astfel că, ținând cont de roade, precum și de cele semnalate de protoiereul Nazarie, începând cu anul 1920 Sfântul Sinod al Bisericii noastre va interveni la Ministrul de Război pentru permanentizarea preotului militar activ în armată, deschizând o nouă filă din istoria noastră națională, filă ce va avea în centrul ei Episcopia Armatei Române, ierarhii care o vor păstori, precum și misiunea clerului militar, toate acestea într-un nou contex, și anume: cel de-al Doilea Război Mondial (1939-1945) și urgia regimului bolșevic.

BIBLIOGRAPHY

Gheorghiță, Prof. univ. dr. Nicolae, „Muzică, ideologie și propagandă în fanfarele militare ale armatei populare din România stalinistă”, în *Studii și Cercetări de Istoria Artei. Teatru, Muzică, Cinematografie*, serie nouă, t. 10-11 (54-55), București, 2016-2017.

Hodoroabă, Preot N.V., *Din Războiul de Reîntregire. Note și impresii din campania 1916-1918*, Editura Prospexi, Dorohoi, 2020.

Ioniță, Pr. Alexandru M., „Biserica Ortodoxă Română și Războiul de Reîntregire Națională” în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-9, 1991.

Iordăchescu, Cicerone, *Însemnări din anii 1916-1919*, Iaşi, 1937

Manole, Comandor (r) dr. Ilie, *Preoții și oștirea la români (1830-1948)*, Editura Daniel T., 1998.

Manole, Comandor (r) dr. Ilie, „Asistența Religioasă în Aramta Română în anii Războiului de Întregire (1916-1918)”, în *1917 pe Frontul de Est*, coord. Horia Dumitrescu, Ed. Pallas, Focșani, 2015.

Muntean, Pr. Drd. Cristian, „Personalitatea preotului profesor Dr. Constantin Gh. Nazarie și rolul său în campania militară din 1916-1918”, în *Biserica Ortodoxă Română*, Nr. 7-12, 2003.

Mureșan, Asist. Drd. Radu, „Chemare și sfântă slujire. Misiunea preoților ortodocși militari în Primul Război Mondial (1916-1918)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-9, 2002.

Nazarie, Constantin, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1921.

Nazarie, Preot Constantin, *Activitatea preoţilor de armată în campania din 1916-1918*, Ed. Basilica, București, 2018.

Nicolescu, Gheorghe, Dobrescu, Gheorghe, Nicolescu, Andrei, *Preoții în lupta pentru Marea Unire 1916-1918*, Editura Europa Nova, 2000.

Nicolescu, Gheorghe, Dobrescu, Gheorghe, Nicolescu, Andrei, *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranşee 1916-1919, vol. II*, Ed. Basilica, București, 2018.

Nicolescu, Gheorghe, Dobrescu, Gheorghe, Nicolescu, Andrei, *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranşee 1916-1919, vol. III*, Ed. Basilica, București, 2018.

Păcurariu, Pr. Prof. Dr. Mircea, *Dicționarul Teologilor Români*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996.

[52] Iconom C. Nazarie, *Activitatea preoților din armată...*, p. 93.

Păcurariu, Pr. Prof. Dr. Mircea, „Armata și Biserica în trecutul neamului nostru” în *Revista Teologică*, nr. 1/2018.

Pentelescu, Aurel, Petcu, Ionuț-Constantin, *Episcopii Armatei Române*, Ed. Militară, București, 2016.

Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Amintiri din marele război*, Mănăstirea Neamțu, 1923.

Popescu, Pr. Grigore N., *Preoțimea română și Întregirea Neamului*. *Chipuri, fapte, suferinți și pilde pentru viitor*, Vol. I, Editura Tipografia „Vremea”, 1940.

Scurtu, Costin, Cuțui, Alexandrina, „Considerații asupra serviciului religios în Armata Română”, în *Acta Mvsei Porolissensis*, nr. XXXIV, 2012, Zalău.

Stoian, Ion, „Asistența religioasă a clerului în Armata Română în anii neutralității României”, în *Analele Universității din Craiova, Seria Istorie,* Anul XV, Nr. 2(18), 2010.